

nunte aparent imperceptibile, ca apinsul unei brichete sau innodarca unei cravate, devin mesaje revelatoare. Familia semnifică un teren esențial al confruntărilor în teatrul lui Miller, un creuzet în care fierb trădările, sacrificiile, și unde se iau deciziile responsabile, familia deci e desenată cu un ochi critic, lucid; și, dincolo de o distribuție, insuficient acordată la cerințele complexe ale rolurilor, transmite o dominantă tonală proprie: fragilitatea legăturilor familiale, cruzimea cu care se chinuie cei care se iubesc. Eroi lui Miller nu se torturează în aburii cețoși ai whisky-ului ca „dezmoșteniții” irlandezi ai lui O'Neill, teribilele macerări, cu învinuiri și dezvinovățiri reciproce, se produc în fața paharelor și sticlelor cu lapte ale micului dejun sau ale cinei, momente predestinate calmului banal și rapid metamorfozate în prilej de tensiune și sfișiere a nervilor.

Biff, fiul cel mare, devine un pivot al reprezentăției. Carol Marcovici realizează o creație de zile mari, impunând statura masivă a unui alt neadaptat, dar nu înfrînt. Spre deosebire de tată, fiul înțelege mecanismul fabricării iluziilor și încearcă cu disperare virilă și lucidă să scape din roțile angrenajului „reușitei”. Mi se pare că acest Biff cîștigă în forță dramatică adăugînd tipologiei sale (pe lingă idealul agrarian al Americii pre-industrializate, exprimat aici prin fuga înapoi, — fugă în Vest — în alt spațiu sociologic, aproape de „Frontiera tuturor posibilităților”) și ceva din psihologia tineretului „hippy” de azi, care refuză programatic integrarea în sistemul valorilor constituite.

„Moartea unui comis-voiajor” se înscrie astfel printre spectacolele reprezentative ale stațiunii, și nu putem încheia sumarele noastre însemnări fără a cita contribuția celorlalți interpreți: Marietta Neumann, (Linda), Bebe Bercovici (Hoppy), Manno Rippel (Charley), Rudy Rosenfeld (Bernard), Albert Kitzl (Ben), Ruhele Heller Schapira (Femeia), Radu Cristea (Howard), Mihaela Kreutzer (Jeny).

O mențiune pentru ilustrația muzicală — în care melopeea pentru flaut a lui Liviu Glodeanu și „Rugăciunea morților” colorează cu reținută emoție requiemul pentru un comis-voiajor.

M. I.

Iso Schapira la 70 de ani

Autenticul artist, întruchipare a modestiei, Iso Schapira a împlinit în 1973 șaptezeci de ani. Este vîrsta marilor aniversări. A mare-lui bilanț. Și citeodată, a sărbătoririlor. Iso Schapira — numele și activitatea lui artistică au circulat în țară, într-o arie fortuit restrînsă. După Eliberare a fost trimis la Iași unde i s-a încredințat conducerea Teatrului Evreiesc de Stat, continuator al celebrului „Pom Verde”, considerat leagănul teatrului idiș din lume. În urmă cu aproape o sută de ani, într-o grădină de vară, Goldfaden înființa teatrul. Despre spectacole și jocul actorilor, scria elogios în Nr. 93 al „Curierului de lassy” din 1876, la rubrica „Notițe teatrale”, cronicarul dramatic al ziarului, Mihai Eminescu.

După Iași, Iso Schapira a fost chemat la București unde a activat în nu mai puțin prestigioasa sală „Barașeum” a Teatrului Evreiesc.

Popasul „70” l-a trecut discret și modest. Cum îi este firea. Bilanțul, cu certitudine, și l-a făcut. Ca o necesitate datorită educației, concepției sale despre lume. Ca o obligație morală. Fără îndoială, și-a pus între-

bări, și-a dat răspunsuri. A parcurs cu gândul celor șapte decenii. O suită emoționantă de fapte și contacte umane. Emoționantă prin profunzimea și consecvența crezului său politic și moral. Itinerarul, mai mult decât un traseu pe hartă, este un șirag de palpitate experiențe.

După Suceava, în care s-a născut în 1903, se înscriu: Berlin, Paris, Madrid, Guadalajara, lagărele de concentrare, Brașov, Iași, București... Vor mai fi fost și alte opriri intermediare, populate de evenimente și oameni interesați. Dar să le urmărim doar pe acelea destinate a fi pivotii drumului parcurs.

Așadar, la Berlin, adolescent încă, nime-
rește și trăiește plenar marile căutări ale anilor „20” și ale începutului „30”. În artă în general și în teatru în special. Învăluit în ambianța răscolităreilor realizări bassermaniene, bergneriene, învață cu pasiune și diligență de la marii săi măestri Max Reinhardt, Piscator, Granovski. Participă astfel la dramatica opunere beznei ce se apropia înfricoșător, prin tulburătoarele soluții oferite de *Pasărea Albastră*, *Juschni...* Subtile dar ineficace apeluri la apărarea demnității umane a vieții. În ianuarie 1933, oroarea s-a produs. Întunericul s-a așternut dens peste Germania. Iso Schapira a plecat la Paris unde, ca regizor și actor, duce cu sine pe scena renumitului Teatru Muncitoresc Parizian — PIAT (Pariser Idischer Arbeiter Theater) experiența anilor berlinezi, inflăcărea revoluționară.

La chemarea partidului trece Pirineii și, în acel cenușiu noiembrie 1936, se afla împreună cu alți români în rândurile unităților care intrau în Madridul amenințat de înaintarea celor patru coloane fasciste. Madrilenii îi primesc cu indescriptibilă bucurie pe cei care preanuntau formarea legendarelor brigăzi internaționale, mesajul viu al solidarității a peste 50 de popoare cu poporul spaniol hotărât să respingă cu arma în mână încercarea sălbatecă a fascismului de a-l îngheța și a-l fereca în lanțuri. Iso Schapira a luptat pe toate fronturile libertății, mai întâi în mult cîntat „Thaelmann Kolone” apoi în Brigada 11 Internațională. Rănit în crîncena bătălie de la Guadalajara, nu așteaptă vindecarea completă și își trece convalescența organizînd și cîntînd fronturile cu o trupă improvizată. După puțin timp, încă nevindecată, se reîntoarce la unitatea sa, unde luptă pînă la retragerea Brigăzilor Internaționale. Urmează apoi anii grei ai internării în lagărele de concentrare din sudul Franței. Schapira se regăsește în colectivul comuniștilor români. În activitatea bogată și variată, educativă, proprie comuniștilor în detenție, el își găsește locul potrivit vocației. Participă la pregătirea frunzeturilor, tainicilor „seri artistice”, în lungile, friguroasele ierni, în barăcile înghețate și întunecoase. Totul se cîntă, „se spune” încet, aproape șoptit, pentru ca să nu audă „gărzile mobile” franceze. Oamenii stau chirciți arăbăște ca andaluzienii, tremurînd de frig pe podelele reci sau pe paturile supra-

puse, învalșiți cîte doi cu o pătură zdrențuită și ascultă vrăjiți după o doină maramureșană și variațiile unei ciocirlii la vioară, poemele și sonetele recitate de Iso Schapira. Prea puțini înțeleg limbile străine, dar versurile unor Heine, Goethe, Schiller, Rilke, Lorca, Manger... îi cuprind în farmecul nespusei muzicalități. Li ajută pe ceilalți să recite la rîndul lor din Eminescu, Vlahuță, Coșbuc, Neculuță, reconstituiți din memorie de cîteva dintre cei închiși. Unora le dă lecții de dicție.

Peste cinci ani, după ce străbate mii de kilometri, spre sfîrșitul războiului, se află în pădurile Brașovului, în detașamentul de partizani „Carpați”. După Eliberare, Iso Schapira este trimis la Iași unde preia conducerea Teatrului Evreiesc redeschis. Aici, își poate, în sfîrșit, realiza visurile de decenii. Prezintă pe prestigioasa scenă a „Pomului Verde” repertoriul angajării sale plene.

Și iată că elevul lui Granovski, Piscator și Reinhardt, interpretează pentru oamenii de curînd eliberați de sinistrul coșmar al războiului și al teroarei fasciste, pe lîngă *Lozul cel mare* și *Tevie lăptarul* de Șalom Alehem, primele piese ale lui Baranga, *Iarbă rea* și *Mielul turbat*, *Cumpăna* Luciei Demetrius, *Explozia întîrziată* a lui Paul Everac, *La umbra palmierilor* a lui Ionel Țăranu, *Oameni care tac* a lui Al. Voitin, *Secunda 58* a lui Dorrel Dorian și un încîntător spectacol Topircanu, construit pe „Rapsodiile de iarnă”. Peste alți cîteva ani, Șapira își continuă strădania pe scena Barașcum-ului și dă o admirabilă *Noaptea în tîrgul vechi* de Peltz și *Trei schițe* de Șalom Alehem și multe altele.

L-am întîlnit de curînd pe stradă. Ochii îi străluceau de aceeași febră mistuitoare a creației. Ca în anii visurilor neîmplinite. Dornic de a mai da semenilor din frumosul năzuințelor sale, neobosit în căutarea noului.

În februarie al acestui an, 1974, regizorul comunist român, Iso Schapira împlinește 71 de ani. Și aceasta poate fi vîrsta unei meritate sărbătoriri.

Petre Iosif

